

Література

1. Гагин В. О чем шептали звезды загадочному Ганну. — <http://www.dengi-info.com/archieve/article.php?aid=327>
2. Сорос Дж. Алхимия финансов. — М.: Инфра-М, 1996—1998. — 416 с.
3. Мандельброт Б. Фрактальная геометрия природы. — М.: УРСС, 2002. — 315 с.
4. Б. Мандельброт. Мультифрактальная прогулка по Уолл Стрит. http://www.forex.ua/ta/multi_fr.shtml
5. Б. Вильямс. Торговый хаос: експертні методики максимізації прибутку http://www.polbu.org.ru/williams_trchaos/
6. А. Гаврилов, Є. Ремезова, Б. Карташов. Идентификация фрактальных закономерностей на рынке акций // Рынок ценных бумаг. — № 14(317). — С. 53—68. — 2006.

Стаття надійшла до редакції 25.01.2008 р.

УДК 330.322.5

Т. В. Майорова,

канд. екон. наук, доц., завідувач кафедри банківських інвестицій,
ДВНЗ «Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана»

ОСНОВЫ АНАЛИЗУ ИНВЕСТИЦИЙНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ БАНКОВ

В статье рассматриваются новые подходы к определению содержания анализа инвестиционной деятельности банка. В частности, определяются цель, предмет и объекты инвестиционного анализа, а также принципы принятия инвестиционных решений банков в новых экономических условиях.

In the article new approaches are examined to determination of maintenance of investment analysis. In particular, a purpose, object and objects of investment analysis, and also principles of making decisions of investments, is determined in new economic terms.

Ключові слова: банківські інвестиції, інвестиційна діяльність банків, інвестиційний аналіз, ефективність інвестування, методи інвестиційного аналізу.

Для країн, що здійснюють системні трансформації, актуальним є питання виявлення фінансових ресурсів, які б забезпечували подальше нарощення економічного потенціалу держави. За таких умов важливого значення набувають банківські інвестиції,

© Т. В. Майорова, 2008

які стимулюють економічну активність і приводять у кінцевому результаті до економічного зростання.

Значний внесок у розробку теоретичних та практичних аспектів аналізу інвестиційної діяльності банків зробили вітчизняні економісти — О. Васюренко [1], Б. Луців [2], А. Пересада [3], Л. Примостка [4] та ін. Серед іноземних вчених варто відмітити дослідження Л. Крувшиця [5], В. Беренса та П. Хавранека [6], У. Шарпа [7], В. Бочарова [8], В. Ковальова [9] та ін.

У вказаних дослідженнях ґрунтовно розглянуто питання теоретичного обґрунтування і практичного використання методик і методів оцінки ефективності інвестиційних проектів, розроблено методичні рекомендації для оцінки ефективності реалізації інвестиційних проектів відповідно до потреб окремих галузей народного господарства, регіонів, окремих підприємств. Однак питання розглядалися одноосібно, за відсутності чітко сформульованої базової концепції та без урахування системного підходу змісту інвестиційного аналізу, що здійснюють фінансово-кредитні установи, та, в першу чергу, комерційні банки.

Метою статті є удосконалення теоретичних підходів до змісту аналізу інвестиційної діяльності банків як науки, зокрема, обґрунтування мети, предмету та об'єкту дослідження.

З метою диверсифікації активних операцій, розширення джерел отримання додаткового доходу та підтримки ліквідності балансу комерційні банки мають займатися **інвестиційною діяльністю**. Відносини, що виникають при здійсненні інвестиційної діяльності комерційних банків, регулюються чинним законодавством, зокрема, Законами України «Про інвестиційну діяльність» [10] та «Про банки та банківську діяльність» [11]. За межами країни така діяльність регулюється законодавством іноземної держави, на території якої вона здійснюється, відповідними договорами України, а також спеціальним законодавством України.

В інвестиційному процесі комерційні банки можуть виступати як інвестори, так і учасники інвестиційної діяльності інших суб'єктів господарювання через інвестиційні послуги (рис. 1).

На нашу думку, під інвестиційною діяльністю банків слід розуміти ті операції, у яких банки виступають у ролі інвестора — ініціатора вкладення коштів як у реальні активи (матеріальні або нематеріальні) у розвиток власного банківського бізнесу, або у розвиток іншого суб'єкту підприємницької діяльності, так і у фінансові інструменти, через формування кредитно-інвестиційного портфелю банку.

У свою чергу, інвестиційними послугами є — пошук для клієнтів банку найпривабливіших об’єктів інвестування; надання консультативної допомоги у розробці та реалізації інвестиційної стратегії; формування та управління інвестиційного портфелю; фінансового посередництва на ринку цінних паперів; хеджування інвестиційного ризику тощо.

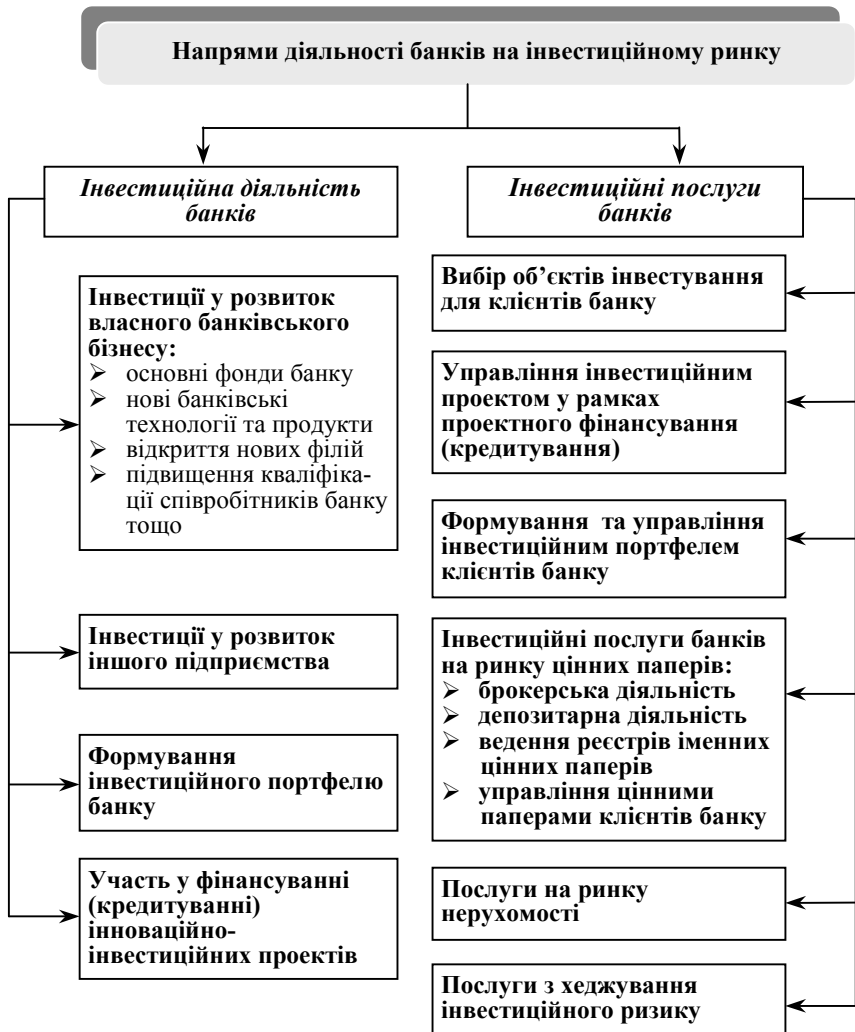

Рис. 1. Напрями діяльності банків на інвестиційному ринку

Усі інвестиційні послуги комерційного банку умовно поділяють на: послуги банку у фінансовому забезпеченні інноваційно-інвестиційної діяльності підприємств, включаючи операції на ринку нерухомості, та інвестиційні послуги банку на ринку цінних паперів (торгівля цінними паперами; депозитарна діяльність зберігача цінних паперів; ведення реєстрів власників іменних цінних паперів; управління цінними паперами тощо).

В умовах економічної та політичної нестабільності, недосконалого законодавства та у зв'язку з тим, що інвестиційна діяльність комерційного банку багатогранна, має свої особливості та її реалізація пов'язана з високими ризиками, визначення змісту, напрямів та прийомів *аналізу інвестиційної діяльності банку* є сьогодні вкрай необхідними та актуальними.

Взагалі, *інвестиційний аналіз* як наука представляє собою систему спеціальних знань про методи та прийоми дослідження процесів, вживані для обробки та оцінки економічної інформації про інвестиційну діяльність суб'єктів господарювання. Інвестиційний аналіз — це прикладна наука, оскільки широко використовується в практичній діяльності та сприяє підвищенню ефективності управління інвестиціями. Саме тому поняття інвестиційного аналізу в банківській діяльності може розглядатися з наступних позицій: метод пізнання банком економічних процесів та явищ в інвестиційній сфері; самостійна функція у системі фінансового менеджменту банку; процес аналітичної обробки інформації в ході обґрунтування та ухвалення інвестиційних рішень тощо.

Залучення інвестиційного аналізу у процесі ухвалення банком рішень про інвестиції необхідне, бо вибір доводиться здійснювати в умовах невизначеності. Можуть скластися ситуації, коли повністю або частково відсутня інформація про можливий стан об'єкту інвестування у майбутньому. Тобто, коли під впливом зовнішніх та внутрішніх факторів відбуваються ті або ті непередбачені події, обумовлені наявністю чинників, що не підлягають кількісній оцінці. Процедура та методи такого аналізу направлені на висунення альтернативних варіантів вирішення проблеми інвестування, виявлення масштабів невизначеності по кожному з них, та зіставлення їх за різними критеріями ефективності.

У зв'язку з тим, що предмет інвестиційного аналізу як науки полягає в аналітичному забезпеченні управлінських рішень щодо інвестування, *метою аналізу інвестиційної діяльності банку* є пізнання причинно-наслідкових зв'язків економічних процесів і

явищ в інвестиційному середовищі, оцінка досягнутих результатів та виявлення резервів підвищення ефективності банківського інвестування.

У загальному вигляді аналіз інвестиційної діяльності банку — це зіставлення витрат на здійснення інвестиційної діяльності банку та вигод, які будуть отримані від її реалізації. Оскільки вигоди від будь-якого інвестиційного об'єкту та витрати на нього зазвичай багато чисельні та не завжди легко вираховуються, то і визначення прибутковості (вигоди) перетворюється на тривалий, багато етапний і вельми трудомісткий процес, що охоплює всі стадії та фази інвестиційного процесу.

Найбільш загальними умовами успіху на всіх напрямках банківського інвестування (як реального, так і портфельного) в аспекті інвестиційного аналізу є:

- ▷ збір необхідної інформації про стан інвестиційного ринку;
- ▷ прогнозування перспектив ринкової кон'юнктури за тими інвестиційними об'єктами, що цікавлять банк;
- ▷ вибір стратегії поведінки банку на певному сегменті інвестиційного ринку;
- ▷ гнучке поточне коректування інвестиційної тактики банку, а нерідко й стратегії з метою підвищення ефективності інвестиційної діяльності з урахуванням ризикованості та ліквідності об'єктів інвестування.

Аналіз інвестиційної діяльності комерційного банку має здійснюватися на основі таких *принципів*, як:

- ❖ взаємозв'язок як із загальною системою аналізу банківської діяльності в цілому, так і зокрема з його окремими функціональними складовими;
- ❖ спрямованість дій аналізу інвестиційної діяльності банку на досягнення конкретних цілей інвестування;
- ❖ визначення напрямів, методів та прийомів аналізу інвестиційної діяльності залежно від об'єктів інвестування;
- ❖ застосування методів прийомів та інструментів інвестиційного аналізу з урахуванням підвищення ефективності банківського інвестиційного бізнесу, збільшення прибутку та мінімізації інвестиційних ризиків.

У процесі реалізації основної мети та з урахуванням основних принципів аналіз інвестиційної діяльності банку має вирішувати такі основні *завдання*:

- забезпечити високий темп фінансового розвитку банку шляхом здійснення ефективної інвестиційної діяльності, через розширення її обсягів та напрямів;

➤ максимізувати прибутки від інвестиційної діяльності, бо прибуток є не тільки результатом інвестиційної, а й усієї господарської діяльності банку. Тому, при наявності альтернативних напрямів діяльності банку, слід вибирати такий об'єкт, який забезпечить найбільшу суму чистого прибутку в розрахунку на вкладений капітал;

➤ мінімізувати інвестиційні ризики, бо за несприятливих умов вони можуть призвести до втрати не тільки прибутків, а й частини капіталу банку;

➤ забезпечити фінансову стабільність і ліквідність банку у процесі реалізації інвестиційних програм. Оскільки інвестиційна діяльність пов'язана з вкладанням значних власних фінансових ресурсів, як правило, на тривалий період, то це може призвести до зниження ліквідності банку, несвоєчасної сплати поточних рахунків і платіжних зобов'язань перед контрагентами, державним бюджетом тощо. Тому, під час формування інвестиційної стратегії банку слід прогнозувати вплив інвестиційної діяльності на фінансову діяльність банку та його ліквідність;

➤ визначити можливі варіанти найефективнішого використання коштів банків з метою інвестування шляхом зменшення інвестиційних ризиків, пов'язаних з несприятливими змінами кон'юнктури інвестиційного клімату в Україні.

Основними **об'єктами аналізу інвестиційної діяльності банку** є:

- ❖ обсяг інвестиційних ресурсів банків;
- ❖ індекс реальної вартості інвестиційних ресурсів банку;
- ❖ частка інвестиційних вкладень у сумарних активах банку;
- ❖ структурні показники банківських інвестицій за об'єктами їх застосування;

- ❖ показники ефективності інвестиційної діяльності банків, зокрема, приріст активів і приріст чистого прибутку з розрахунку на обсяг інвестицій;

- ❖ показники альтернативної прибутковості інвестування у реальний сектор економіки у порівнянні з вкладенням капіталу в прибуткові фінансові інструменти тощо.

Аналіз інвестиційної діяльності доцільно починати з контролю за дотриманням банком вимог Закону «Про банки та банківську діяльність» [11] та обов'язкових нормативів інвестування, які встановлено «Інструкцією про порядок регулювання діяльності банків в Україні» [12].

Банки мають право здійснювати інвестиції лише на підставі письмового дозволу Національного банку України, без такого дозволу вони мають право здійснювати інвестицію у разі, якщо:

1) інвестиція у будь-яку юридичну особу становить не більше 5 % регулятивного капіталу банку;

2) юридична особа, в яку здійснюється інвестиція, веде виключно діяльність з наданням фінансових послуг;

3) регулятивний капітал банку повністю відповідає вимогам для інвестицій, встановлених нормативно-правовими актами НБУ.

Банкам забороняється інвестувати кошти у підприємство, установу, статуту яких передбачена повна відповідальність його власників.

Пряма чи опосередкована участь банку будь-якого підприємства, установи не повинна перевищувати 15 % капіталу банку, а сукупні інвестиції банку не повинні перевищувати 60 % розміру капіталу банку.

Це обмеження не застосовується у разі, якщо:

➤ акції та інші цінні папери, придбанні банком у зв'язку з реалізацією права заставодержателя і банк не утримує їх більше одного року;

➤ з метою створення фінансової холдингової групи банком придбані акції, емітентом яких є інший банк;

➤ цінні папери знаходяться не більше одного року у власності банку, який одержав їх у результаті андеррайтингу;

➤ акції та інші цінні папери, придбанні банком за рахунок та від імені своїх клієнтів [12].

У сучасній теорії та практиці аналізу інвестиційної діяльності банку виділяють різні його види, обумовлені широким діапазоном об'єктів дослідження. Вид інвестиційного аналізу є теоретичне та практичне відособлення аналітичної роботи, яка здійснюється у процесі управління інвестиційною діяльністю банку.

Залежно від мети та характеру інвестиційного аналізу розрізняють такі його види:

❖ *попередній (передінвестиційний) аналіз* — проводиться з метою обґрунтування інвестиційних рішень банку, вибору об'єкту інвестування, прогнозування та оцінки очікуваного доходу від інвестиційної діяльності в умовах ризику та невизначеності;

❖ *оперативний аналіз* — проводиться відразу ж після інвестування. Він передбачає поточне спостереження за інвестиційною активністю та, в першу чергу, у тих сегментах ринку, в яких банк планує здійснити, або вже здійснює інвестиційну діяльність.

Фахівці банку через дослідження кон'юнктури інвестиційного ринку мають аналізувати рівень ризику, доходність та ліквідність поточних або майбутніх об'єктів інвестування;

❖ *підсумковий аналіз* — проводиться за певний звітний період часу (місяць, квартал, рік) з метою визначення ефективності інвестиційної діяльності банку та виявлення резервів для її підвищення;

❖ *перспективний аналіз* — використовується банком для формування прогнозу інвестиційної стратегії.

За рівнем аналітичного дослідження аналіз інвестиційної діяльності банку поділяють на макроекономічний та мікроекономічний.

Макроекономічний аналіз — це глобальний аналіз вітчизняного та міжнародного інвестиційного ринку. Він використовується при формуванні інвестиційної стратегії банку на перспективу. В рамках макроекономічного аналізу виокремлюють регіональний та галузевий з метою диверсифікації інвестиційного портфеля за напрямками та об'єктами інвестування.

Мікроекономічний аналіз — це аналіз, який ґрунтується на даних системного бухгалтерського обліку та звітності у тісному взаємозв'язку з аналізом фінансово-господарської діяльності підприємств — майбутніх або поточних об'єктів банківського інвестування.

Аналіз інвестиційної діяльності банку здійснюється на базі прийомів та методів, які не є його привілеєм, а використовуються і в інших сферах теоретичної та прикладної економіки: порівняння та групування, ланцюгових підстановок, різниць тощо. В окремих випадках банки використовують методи економікоматематичного моделювання (наприклад, регресивний, кореляційний тощо).

Зокрема, *метод порівняння* — аналітичний прийом, що дозволяє банку виявити взаємозв'язок економічний явищ в інвестиційній сфері, їх розвиток і ступінь досягнення ефективності у використанні матеріальних, трудових, фінансових (інвестиційних) та інших ресурсів банку. Порівняння забезпечує якість інвестиційного аналізу, якщо дотримується зіставленням порівнюваних величин за змістом, місцем розташування, часом та іншими умовам.

Спосіб зведення та групування полягає в об'єднанні інформаційних матеріалів в аналітичні таблиці, що дозволяє зробити необхідні зіставлення та висновки. В процесі аналізу за допомогою аналітичних групувань виявляють взаємозв'язок економічних

явищ і показників, визначають вплив найістотніших чинників, знаходять закономірності та тенденції у розвитку інвестиційних процесів. Найчастіше цей метод банки використовують у процесі вибору фінансових інструментів при формуванні інвестиційного портфеля.

Метод ланцюгових підстановок — спосіб кількісного виразу відхилення проектного показника від базового (планового, минулого періоду або показника інших проектів. Його іноді називають ланцюговим методом побудови індивідуальних індексів або методом послідовного виключення. Порівняльні показники розглядаються як добуток певних співмножників (індивідуальних показників), які утворюють сукупність (узагальнюючий показник). Кожний співмножник характеризує певний чинник, що впливає на величину сукупності. Обчислення впливу окремих чинників на величину загального показника проводиться шляхом заміни (підстановки) по одному з базових співмножників на фактичний і розрахунку нового добутку після кожної заміни. Різниця кожного нового та попереднього добутку показує величину впливу даного чинника на зміну базового (узагальненого) показника. Використання методу ланцюгових підстановок вимагає чіткої послідовності визначення впливу окремих чинників, що полягає у тому, що спочатку визначається ступінь впливу кількісних показників (об'єми діяльності, фінансові ресурси, доходи і витрати), а потім якісних, які характеризують ступінь використання фінансових ресурсів, рівень доходів і витрат тощо.

Організація аналізу інвестиційної діяльності банку є основною складовою фінансового менеджменту банку, основним завданням якого є розробка найефективніших варіантів фінансового планування банку, включаючи напрямки інвестиційної політики банку. Саме фінансова служба банку в умовах ринку несе відповідальність за правильний аналіз економічної кон'юнктури та стан фінансових ринків, альтернативних варіантів мобілізації та вкладення коштів, вибір на основі функціональної оцінки витрат оптимального варіанту збільшення вартості майна банку та максимізації прибутку.

Основна увага при визначенні напрямів фінансового менеджменту має приділятися: вибору оптимального співвідношення між розмірами боргових зобов'язань та вартістю власних коштів, що направляються на різноманітні види інвестицій; структурі боргу за строками; визначенню основних напрямків дивідендної політики банку. Усі фінансові рішення, що приймаються у банку, мають базуватися на визначенні та

порівнянні відносного рівня доходності різних активів з урахуванням фактора ризику при здійсненні тих чи інших інвестицій. При цьому вихідним моментом є аналіз структури пасивів та альтернативних шляхів мобілізації фінансових ресурсів (з урахуванням росту виплати відсотків).

Таким чином, ефективне використання методів та інструментів інвестиційного аналізу для дослідження інвестиційного середовища та прогнозування стану кон'юнктури інвестиційного ринку у майбутньому дозволять банку розробити ефективну інвестиційну стратегію, яка дасть змогу вибирати доходні об'єкти інвестування з низьким ризиком та високою ліквідністю.

Література

1. *Васюренко О. В.* Банківський менеджмент : посібник. — К.: Видавничий центр «Академія», 2001. — 320 с.
2. *Луців Б. Л.* Інвестиційний банківський портфель. — К.: Лібра, 2002. — 192 с.
3. *Пересада А. А.* Управління інвестиційним процесом. — К.: Лібра, 2002. — 472 с.
4. *Примостка Л. О.* Фінансовий менеджмент у банку : підручник. — К.: КНЕУ, 2004.
5. *Крувишиц Л.* Финансирование и инвестиции. Неоклассические основы теории финансов / пер. с нем. под общей редакцией В. В. Ковалева и З. А. Сабова. — СПб.: Питер, 2000. — 400 с.
6. *Беренс В., Хавранек П.* Руководство по оценке эффективности инвестиций. — М.: Инфра-М, 1995. — 528 с.
7. *Шарп У., Александер Г., Бейли Дж.* Инвестиции : пер. с англ. — М.: ИНФРА-М, 1999. — IX. — 1028 с.
8. *Бочаров В. В., Леонтьев В. Е.* Корпоративные финансы: Управление капиталом. Планирование инвестиций. Бюджетирование. — СПб.: Питер, 2004.
9. *Ковалев В. В.* Методы оценки инвестиционных проектов. — М.: Финансы и статистика, 1998. — 144 с.
10. Про інвестиційну діяльність. Закон України від 18 вересня 1991 року.
11. Про банки та банківську діяльність: Закон України від 7 грудня 2000 року № 2121 — III.
12. Про затвердження Інструкції про порядок регулювання діяльності банків в Україні: Постанова НБУ від 28.08.2001 р. № 368.

Стаття надійшла до редакції 17.01.2008 р.